

2. Класифікація товарів побутової хімії. URL: https://comexpert.pto.org.ua/index.php?option=com_k2&view=item&id=3831:3831 (дата звернення: 12.05.2021).
3. Полутренко М.С. Основи технології у сфері захисту довкілля : конспект лекцій. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2018. С. 52-53. URL: <http://194.44.112.13/chytalna/6208/files/basic-html/page52.html> (дата звернення: 15.05.2021).

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ВИКЛАДАЧА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

*Марюхніч Л. Л.
м. Полтава*

Анотація. У статті висвітлено місце здоров'язберігаючих компетенцій в структурі компетенцій викладача професійного навчання. Висвітлено особливості впливу цих компетенцій на професійну діяльність та стан професійного здоров'я викладача професійного навчання. Охарактеризовано когнітивний, особистісний та діяльнісний компоненти здоров'язберігаючих компетенцій. Запропоновано алгоритм впровадження здоров'язберігаючої педагогіки в освітній процес.

Ключові слова: здоров'я, здоровий спосіб життя, культура здоров'я, компетенції, здоров'язберігаючі компетенції, здоров'язберігаючі технології, викладач професійного навчання.

Формування культури здоров'я у викладачів професійного навчання є вкрай важливим завданням на сучасному етапі розвитку системи освіти в Україні. Оволодіння викладачем життєвими навичками, соціально-психологічними компетентностями забезпечують його здоровий і продуктивний спосіб життя, адекватне сприйняття навколишнього світу, ефективну міжособистісну взаємодію, здатність до творчої та продуктивної діяльності. Важливим завданням також для викладача професійного навчання є турбота про власне здоров'я та формування його культури.

Культура здоров'я викладача є невід'ємною складовою загальної культури особистості, впливає на формування нею певного рівня знань, умінь, навичок з питань формування, збереження, відтворення та зміцнення власного здоров'я і характеризується високим рівнем культури поведінки стосовно здоров'я оточуючих [6]. У свою чергу розвиток здоров'язберігаючих компетенцій викладача професійного навчання забезпечує успішність педагогічної взаємодії та впливає на емоційне та психологічне благополуччя педагога.

Тому одним із завдань системи освіти є створення умов та мотивації педагогів до формування здоров'язберігаючих компетенцій, що забезпечать орієнтацію на здоровий спосіб життя, вдосконалення особистості сприятимуть зміцненню організму.

Проблема здорового способу життя, збереження та зміцнення здоров'я особистості дедалі частіше стає предметом наукових досліджень у педагогічній, медичній, соціологічній, валеологічній та психологічній науках.

Дослідженню основ здоров'язберігаючого виховання присвячені наукові праці В. Брехман, В. Горащук, О. Дубогай, В. Лозинського, З. Малькова, В. Оржеховської, М. Таланчук, Л. Татарнікової.

Основні принципи організації оздоровчої освіти та виховання школярів висвітлено у працях Л. Заплатнікова, М. Гриньової, С. Кириленка, Л. Пономарьової, Б. Шияна, О. Шиян.

Проблему застосування здоров'язберігаючих технологій у сучасній школі проаналізовано у працях Л. Антонової, В. Лозинського, Ю. Науменко, М. Смірнова, В. Циганова, Є. Юніної.

Більшість досліджень цієї проблеми сфокусовані на вивченні особливостей формування та розвитку здоров'язберігаючих компетентностей у школярів, тому метою нашої статті є вивчення особливостей формування та розвитку здоров'язберігаючих

компетентностей у педагога як суб'єкта освітнього процесу.

Освіта, компетентність і здоровий спосіб життя у XXI ст. є одними із найважливіших факторів життєзабезпечення кожної людини.

Компетентність – це здатність професійно й ефективно розв'язувати ті чи інші проблеми, які виникають у процесі будь-якої діяльності людини. Вона розвиває уміння і навички вирішувати різноманітні життєві проблеми, отримувати й аналізувати інформацію, приймати рішення, оцінювати наслідки діяльності, працювати у групі, організовувати свою роботу, використовувати нові інформаційні технології, проявляти стійкість перед труднощами, знаходити нові рішення [2].

Поняття компетентності включає в себе не тільки когнітивну складову, а й мотиваційну, етичну, соціальну, поведінкову; систему ціннісних орієнтацій, звички.

Однією із складових компетентності, що належить до проблеми збереження та зміцнення здоров'я людини, науковці виділяють компетентність здоров'язбереження (І. Зимня, Д. Воронін, А. Хуторський, В. Сергієнко, Л. Грицюк, О. Савченко).

Під здоров'язберігаючою компетентністю ми розуміємо інтегральну якість фахівця, яка забезпечує успішне збереження та зміцнення фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я свого та здоров'я оточення.

Вона забезпечує організацію здорового способу власного життя у фізичній, соціальній, психічній, духовній сферах та організацію своєї праці. Основним критерієм цієї компетентності є стан оптимальної відповідності, гармонії між біологічним, психологічним і соціальним у житті й діяльності людини.

У структурі здоров'язберігаючої компетентності науковці відокремлюють три основні компоненти:

- когнітивний (система знань і пізнавальних вмінь);
- особистісний (наявність і прояв рис особистості, зумовлених характером діяльності з формування здорового способу життя свого та інших людей);
- діяльнісний (здатність обґрунтовано виявляти та раціонально застосовувати шляхи і засоби для найбільш ефективного досягнення мети) [5, с. 33].

Когнітивний компонент має містити знання, які характеризуються світоглядним розумінням людини її природного та соціального оточення; загальні професійні знання про культуру здоров'я як складову загальної культури особистості; психолого-педагогічні знання про закономірності всебічного розвитку особистості; інтегровані предметні знання про цінності здоров'я та здорового способу життя як основи активної життєдіяльності та особистісного розвитку людини; методичні знання про застосування здоров'язберігаючих технологій у соціальній роботі та ефективні заходи щодо особистої безпеки життєдіяльності й оточуючого середовища.

Особистісний компонент становлять: мотиваційно-ціннісні орієнтації (прийняття цінності здоров'я, інтерес та готовність до різноманітних видів здоров'язберігаючої діяльності); соціальна орієнтація (готовність до виконання соціальних функцій і ролей у професійній та соціокультурній сферах); особистісні якості, необхідні для здійснення здоров'язберігаючої діяльності; рефлексивна складова (усвідомлення і присвоєння способів підтримки здоров'я).

Діяльнісний компонент містить систему спеціальних здоров'язберігаючих умінь і навичок (позитивне ставлення до власного здоров'я та здоров'я об'єктів своєї безпосередньої діяльності, володіння сучасними засобами психофізичної діагностики стану здоров'я та вміння їх застосовувати на практиці, вміння проектувати індивідуальні траєкторії розвитку і вдосконалення способів збереження здоров'я інших), а також загальнопедагогічні та професійні уміння і навички роботи (організаторські, аналітичні, проектувальні, комунікативні, корекційні та ін.).

Єдність та взаємодія зазначених компонентів є необхідною умовою для ефективного використання здоров'язберігаючої компетентності при виконанні професійних завдань.

Здоров'язберігаюча компетентність є необхідною умовою успішної професійної

діяльності сучасного педагога, котрий працює в умовах різноманітних екологічних проблем, модернізації суспільства, поширення явищ нездорового способу життя тощо.

Багато факторів переконуються у важливості когнітивного компоненту як невід'ємної складової здоров'язберігаючої компетентності, що полягає у формуванні спрямованості мислення на збереження й зміцнення здоров'я [1]. Однак важливим залишається прикладний аспект цієї компетентності.

В науковій літературі компетентність здоров'язбереження розглядається як основа буття людини, де основним є усвідомлення важливості здоров'я, здорового способу життя для всієї життєдіяльності особистості [4].

Отже, компетентність здоров'язбереження педагога – це характеристики, особливості, які спрямовані на збереження фізичного, психічного, соціального, духовного здоров'я – свого та оточуючих, а також сприяння збереженню, зміцненню здоров'я учнів на уроках і в позаурочній діяльності.

Викладач професійного навчання виконує одну із важливих функцій, що полягає у передачі знань і умінь здоров'язбереження, тому формування здоров'язберігаючої компетентності педагогів та учнів є необхідною та обов'язковою складовою їхньої підготовки.

Проблема формування здоров'язберігаючих компетенцій постає дедалі гостріше в освітньому середовищі, а основними причинами цього є:

- відсутність загально визнаного розуміння здоров'язберігаючої компетентності педагогів як комплексного феномену, який має великий потенціал для покращення рівня здоров'я учасників навчально-виховного процесу;
- нерозробленість змістового і методико-технологічного аспекту формування основ здоров'язберігаючої компетентності педагогів;
- участь і основна роль педагога у створенні здоров'язберігаючого освітнього середовища для учасників навчально-виховного процесу, формування навичок здорового способу життя [1].

Основні фактори, що негативно впливають на здоров'я учнів і відповідно є наслідками відсутності формування здоров'язберігаючих компетенцій, є:

- недотримання гігієнічних умов в організації навчального процесу;
- перевантаження навчальними програмами та їх недосконалість, незавжди коректне застосування освітніх технологій;
- інтенсифікація навчального процесу;
- низький рівень рухової активності;
- недостатня компетентність педагогів у питаннях здоров'я і здорового способу життя;
- неправильне та нераціональне харчування;
- авторитарний стиль викладання;
- низький рівень культури та здоров'я студентів;
- незадовільний стан здоров'я педагогів [4, с. 225].

З перелічених факторів до тих, що стосуються безпосередньо особистості педагога, можна віднести авторитарний стиль викладання, незадовільний стан здоров'я, недостатня компетентність педагогів у питаннях здоров'я і здорового способу життя. Тому всі вони свідчать про відсутність здоров'язберігаючої компетенції з негативними наслідками для всіх учасників навчального процесу.

На підставі аналізу компонентів структур компетентності, представлених у науковій літературі, визначена структура здоров'язберігаючої компетенції педагога, до якої входять:

- ціннісно-мотиваційний компонент, який являє собою систему цінностей особистості педагога (основна цінність – здоров'я), мотивують його на здоров'язберігаючу діяльність, проявляється в інтересі і потребах педагога до формування ним здоров'язберігаючої компетентності;
- когнітивний компонент, спрямований на формування системи знань про

закономірності збереження і розвитку здоров'я і прагнення до самоосвіти в питаннях здоров'язбереження;

- операціонально-технологічний компонент, орієнтований на оволодіння педагогами вміннями здоров'язберігаючої діяльності, проявляється в готовності реалізації поведінкових моделей здорового способу життя та здоров'язберігаючих технологій і здатності до самовдосконалення власного здоров'я;

- компонент особистісних і професійних якостей викладача професійного навчання, що включає такі особистісні якості, як організованість, відповідальність за власне здоров'я, доброзичливість, вимогливість до себе, працьовитість, ініціативність, енергійність, наполегливість, рішучість, самовладання та ін., а також професійно-значущі якості, а саме: інтерес до людей, любов до дітей, тактовність, емпатія, толерантність, рефлексія та ін. [6].

Всі компоненти структури здоров'язберігаючих компетентностей педагога взаємопов'язані. Кожна конкретна ситуація вимагає певного підбору здібностей, якостей особистості, готовності педагога до здоров'язберігаючої діяльності.

Важливим елементом реалізації вчителем здоров'язберігаючих компетентностей є здоров'язберігаючий урок – форма організації навчання, яка забезпечує дитині та вчителю збереження та підвищення запасу їхніх життєвих сил від початку до кінця уроку. Здоров'язберігаючий урок включає такі складові:

1. Відповідне розміщення студентів у майстерні – по периметру уздовж стін чи півколом, що дає змогу відчувати себе в колективі та творчому взаємозв'язку, єдності спілкування та діяльності.

2. Позитивне емоційне налаштування, яке знімає напругу, що могла з'явитися раніше й виступає організаційним моментом і настановою на заняття. Це може реалізовуватися, наприклад, через привітання в парах, групах, у колі.

3. Активне міжособистісне спілкування, що ґрунтується на атмосфері вдячності та обміну позитивними емоціями.

4. Мотивація педагогів до набуття здоров'язберігаючих компетенцій шляхом формування відповідальності за здоров'я студента.

5. Тісна взаємодія з медиками та батьками з метою інформування про стан здоров'я студентів, наявність хронічних захворювань, факторів ризику здоров'я.

6. Побудова заняття з використанням передових технологій з урахуванням здоров'язбереження.

7. Забезпечення умов для продуктивної пізнавальної діяльності з урахуванням стану здоров'я, особливостей розвитку, інтересів, задатків та потреб.

8. Встановленні міжпредметних зв'язків.

9. Логічність та емоційність всіх етапів навчально-виховного процесу, варіативне використання правил здорового способу життя залежно від конкретних умов проведення заняття.

10. Ретельна діагностика, прогнозування планування і контроль кожного уроку з урахуванням особливостей студентів.

Аналізуючи проблему розвитку та формування здоров'язберігаючих компетенцій, фахівці цього напрямку пропонують алгоритм упровадження здоров'язберігаючої педагогіки, що може бути реалізований в освітній системі.

Перш за все, він передбачає усвідомлення негативного впливу освітнього закладу на стан здоров'я учнів та вчителів і необхідність негайного вирішення. Також важливим є усвідомлення педагогом відповідальності за фізичне неблагополуччя учнів. Цей алгоритм включає тісну співпрацю з усіма учасниками навчально-виховного процесу: студентами, адміністрацією, батьками та викладачами.

Висновки. Отже, підвищення цінності власного здоров'я у викладачів та здоров'я студентів відбувається шляхом формування здоров'язберігаючих компетенцій. Кожен викладач професійного навчання повинен усвідомлювати особисту відповідальність за створення умов, які дають змогу «не нашкодити» фізичному та психічному благополуччю,

на реалізацію методів і засобів навчання відповідно до фізіолого-психологічних принципів збереження здоров'я з реалізацією їх на більш якісному рівні.

Ставлення до свого здоров'я як цінності викладачем і розвиток здоров'язберігаючих компетентностей педагога забезпечує високий рівень реального здоров'я, озброює необхідним багажем знань, умінь і навичок, необхідних для реалізації здорового способу життя та відповідно виховання в учнів високої культури здоров'я.

Подальше дослідження спрямоване на вивчення особливостей здоров'язберігаючих технологій з метою їх реалізації в навчально-виховному процесі в сучасній школі.

Список використаних джерел:

1. Ващенко О. Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі // Здоров'я та фізична культура. – 2006. №8 – с. 1–6.
2. Воронцова Т.В. Навчання здоровому способу життя на основі життєвих навичок / Т.В. Воронцова, В.С. Пономаренко. – К. : Просвіта, 2007. – 246 с.
3. Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді – Наказ МОН України № 605 від 21.07.2004р.
4. Леван Т.Н. Управленческие функции педагога в области охраны и укрепления здоровья с позиций анализа современной нормативно-правовой базы // Современные проблемы науки и образования. – 2012. - №3. – С.224-232.
5. Харисов Ф.Ф. Образование и здоровье [текст]/ Ф.Ф. Харисов. – М.: ООО Издательство «Весь мир», 2003. – 208 с.
6. Формування здорового способу життя: Навч. посіб. для слухачів курсів підвищення кваліфікації державних службовців/ О. Яременко, О. Вакуленко, Л. Жаліло, Н. Комарова та ін. – К., Український інститут соціальних досліджень, 2000 – 232 с., 207 с.

ФОРМУВАННЯ ЗДАТНОСТІ БЕЗПЕЧНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ У МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ПРАКТИЧНОГО НАВЧАННЯ

*Огуй Є. В.
м. Полтава*

Анотація. У статті розглядаються актуальні питання підготовки майбутніх викладачі практичного навчання до роботи в умовах безпечного освітнього середовища. Результативність процесу формування у майбутніх викладачі практичного навчання професійних умінь безпечної професійної самоорганізації залежить від цілого комплексу педагогічних умов: створенні особистісно діяльнісного підходу до організації педагогічної підготовки; використанні проектної технології на основі принципів ролівої перспективи; застосуванні тренінгів самоорганізації; педагогічному керуванні процесом формування у студентів умінь безпечної професійної самоорганізації.

Ключові слова: безпечне освітнє середовище, професійна самоорганізація, викладач практичного навчання, педагогічні умови, проектна технологія навчання.

Педагогічна підготовка майбутніх викладачів практичного навчання, спрямована на оволодіння ними вміннями професійної самоорганізації, має перманентний характер: вона розпочинається на I курсі, продовжується протягом усіх років навчання в університеті та в процесі самостійної педагогічної діяльності. Основне завдання педагогічної підготовки майбутніх викладачів практичного навчання полягає в тому, щоб студенти ще під час навчання в університеті не лише усвідомили важливість цих умінь, але й навчилися за їх допомогою будувати свою безпечну діяльність та професійне майбутнє.

Оволодіння студентами вміннями професійної самоорганізації, ми розглядаємо, як показник ефективності педагогічної підготовки майбутніх викладачів практичного навчання. Як зазначають М. Дьяченко та Л. Кандибович, результативність процесу формування у майбутніх викладачів практичного навчання професійних умінь залежить від цілого